

آیا ابوبکر بر پیکر حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خوانده است؟

سوال کننده: حسین سیدی

توضیح سؤال:

در منابع اهل سنت روایاتی آمده است که ابو بکر بر بدن حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خوانده است. آیا این روایات صحیح است؟ خواهشمندیم سند این روایات را بررسی نمایید.

پاسخ اجمالی:

با جستجویی که در منابع اهل سنت انجام شد، حدود پنج روایت با این عبارات: « فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَصَلَّى عَلَيْهَا فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا، صَلَّى عَلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ، صَلَّى أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ، وَكَبَّرَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى فَاطِمَةَ أَرْبَعًا » بیانگر این نکته هستند که ابو بکر بر پیکر حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خوانده است. اما این روایات از نظر سند ضعیف هستند و در نتیجه حجت نیستند.

از طرف دیگر در مقابل این روایات، روایات صحیح بخاری و مسلم قرار دارند که تصریح می کنند، حضرت زهرا (سلام الله علیها) تا آخر عمر با ابو بکر قهر بودند و با او صحبت نکردند: فَغَضِبَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ فَهَجَرَتْ أَبَا بَكْرٍ فَلَمْ تَزَلْ مَهَامِرَتَهُ مَتَى تُؤَفِّيْتُ، و هنگامی که از دنیا رفتند، امیر مؤمنان علیه السلام در مراسم تجهیز و تشییع دختر رسول خدا (صلی الله علیه وآله) آنها را با خبر نکردند و خود آن حضرت بر بدنش نماز خواند و دفن کردند:

فَلَمَّا تُؤَفِّيْتُ دَفَنَهَا (رُؤُوسَهَا عَلَى لَيْلًا وَلَمْ يُؤَذِّنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا...

این روایت صحیح بر روایات ضعیف دیگر مقدم است و ثابت می شود که ابو بکر بر بدن ایشان نماز نخوانده است و تا آخر عمر آن حضرت از دست وی ناراحت و ناراضی بوده اند. و از طرف سوم، بسیاری از علمای بزرگ اهل سنت تصریح نموده اند که ابو بکر بر بدن آن حضرت نماز نخوانده است.

پاسخ تفصیلی:

در این بخش، ابتدا روایات اهل سنت و پس از آن سخنان علمای آنها را در موضوع مورد بحث، بررسی می نماییم.

الف: بررسی روایات اهل سنت

روایات اهل سنت در این موضوع، دو دسته هستند:

1. روایاتی که می گویند ابوبکر بر آن حضرت نماز گزارده است. (سند همه آنها ضعیف هستند و ضعف سند آنها اثبات خواهد شد)
 2. روایاتی که تصریح می کنند بنا به وصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها)، امیر مؤمنان شبانه بدن مطهر ایشان را تجهیز نموده و به خاک سپردند. (سند آنها صحیح است)
- به اقتضای روش تحقیق، هر دو دسته را بررسی نماییم تا نتیجه عادلانه و صحیح به دست آید.

دسته اول، نماز ابو بکر بر بدن حضرت زهرا (سلام الله علیها)

روایت اول: مالك بن انس از امام صادق علیه السلام

یکی از روایات موضوع بحث را، ابن عدی در کتاب «الکامل فی الضعفاء» از مالک بن انس با سند و متن ذیل نقل کرده است:

ثنا محمد بن هارون بن مسان البرقی بمصر ثنا محمد بن الولید بن أبان ثنا محمد بن عبد الله القدامی کذا قال وإنما هو عبد الله بن محمد القدامی قال مالک بن أنس أفبرنا عن جعفر بن محمد عن أبيه عن جده قال توفيت فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلا فجاء أبو بكر وعمر وعثمان وطلحة والزبير وسعيد وجماعة كثير سماهم مالک فقال أبو بكر لعلى تقدم فصل عليها قال لا والله لا تقدمت وأنت فليفتة رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فتقدم أبو بكر فصلى عليها فكبر عليها أربعا ودفنها ليلا.

قال الشيخ وهذه الأماديث التي أملتتها عن مالک بن أنس في الموطأ ولا أعلم رواها عن مالک غير عبد الله بن محمد بن ربيعة هذا

مالک از امام صادق علیه السلام از پدرش و ایشان از پدرش علی بن الحسین علیه السلام نقل کرده که فرمود: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله شب از دنیا رفت، ابو بکر، عمر، عثمان، طلحه، زبیر سعید و بسیاری از افراد که مالک آنها را نام برده، حاضر شدند. ابو بکر به علی [علیه السلام] گفت: جلو بایست و بر فاطمه نماز بگذار. علی علیه السلام فرمود: نه به خدا! از تو پیشی نمی گیرم در حالی که تو جانشین رسول خدا هستی. روای می گوید: ابو بکر بر بدن حضرت زهرا نماز خواند و بر او چهار تکبیر گفت و فاطمه را شبانه دفن کردند.

مصنف کتاب گفته است: این روایاتی را که من از مالک بن انس در موطأ بود، نوشتم و می دانم که جز عبد الله بن محمد بن ربيعة کسی دیگر آن ها را روایت نکرده است.

الجرجانی، عبدالله بن عدی بن عبدالله بن محمد أبو أحمد (متوفای 365 هـ)، الکامل فی ضعف الرجال، ج 4، ص 258، تحقیق: یحیی مختار غزوی، دار النشر: دار الفكر - بیروت، الطبعة: الثالثة 1409 - 1988

پاسخ اول ؛ سند روایت ضعیف است

نخستین پاسخ این که سند این روایت ضعیف است؛ چرا که در سند آن «عبد الله بن محمد بن قدامی» از نظر علمای رجال اهل سنت تضعیف شده است. برای اثبات این مطلب سخنان علمای رجال را در باره ایشان نقل می کنیم:

1. شمس الدین ذهبی

ذهبی از علمای بزرگ رجال اهل سنت، وی را یکی از ضعفاء ذکر کرده است :

4549 (4788) عبد الله بن محمد بن ربيعة بن القدامی المصیصی أمد الضعفاء أتى عن مالک بمصائب (منها) عن جعفر بن محمد عن أبيه عن جده قال توفيت فاطمة ليلا فجاء أبو بكر وعمر وجماعة كثيرة فقال أبو بكر لعلى تقدم فصل قال والله لا تقدمت وأنت فليفتة رسول الله صلى الله عليه وسلم فتقدم أبو بكر وكبر أربعا.

عبد الله بن محمد بن ربيعة قدامی مصیصی، یکی از ضعفاء است که از مالک مصائبی را نقل کرده است. یکی از آنها روایت امام صادق علیه السلام از پدر و جدش است که فرمود: فاطمه شبانه وفات یافت ...

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، میزان الاعتدال فی نقد الرجال، ج 4، ص 180، تحقیق: الشيخ علی محمد معوض والشيخ عادل أحمد عبدالموجود، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعة: الأولى، 1995م.

2. ابن حجر عسقلانی

ابن حجر نیز در کتاب «الاصابه» بعد از نقل روایت، تصریح می کند که این روایت را برخی از روایان متروک از مالک نقل کرده و دارقطنی و ابن عدی روایت او را وهن دانسته اند.

وقد روى بعض المتروكين عن مالک عن جعفر بن محمد عن أبيه نحوه وهاهن الدارقطنی وابن عدی.

برخی متروکین این روایت را از مالک از جعفر بن محمد از پدرش همانند این روایت را نقل کرده و دارقطنی و ابن عدی آن را وهن

دانسته اند.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852هـ)، الإصابة فی تمييز الصحابة، ج 8، ص 58، تحقیق: علی محمد البجاوی، ناشر: دار الجیل - بیروت، الطبعة: الأولى، 1412هـ - 1992م.

3. تضعیف ابن عدی

ابن عدی صاحب کتاب «الکامل فی الضعفاء» بعد از نقل همین روایت و چند روایت دیگر، در باره روایات عبد الله بن محمد قدامی می نویسد:

وعامةً مدیته غیر محفوظه و هو ضعیف علی ما تبین لی من روایاته واضطرابه فیها ولم أر للمتقدمین فیها کلاماً فأذکره.

بنابر آنچه از روایات این فرد و اضطراب روایاتش برای من روشن شده، عموم روایات وی (عبد الله بن محمد قدامی) محفوظ و ثابت نیست (و ضعیف است)؛ در کلمات گذشتگان چیزی در باره او نیافتیم که ذکر کنیم.

الجرجانی، عبدالله بن عدی بن عبدالله بن محمد أبو أحمد (متوفای 365 هـ)، الکامل فی ضعف الرجال، ج 4، ص 258، تحقیق: یحیی مختار غزاوی، دار النشر: دار الفکر - بیروت، الطبعة: الثالثة 1409 - 1988

4. ابن طاهر مقدسی

مقدسی در کتاب «ذخیره الحفاظ» بعد از نقل روایت، تصریح می کند که عبد الله بن محمد قدامی ضعیف است:

2493 - مدیث: توفیت فاطمة بنت رسول الله لیلاً، وجاء أبو بكر، وعمر، وعثمان، وطلحة، ... رواه عبد الله بن محمد القدامی

: عن مالک بن أنس، عن جعفر بن محمد عن أبيه، عن جده قال: توفیت. ولم يروه عن مالک غیر القدامی وهو ضعیف.

این روایت را عبد الله بن محمد قدامی از مالک بن انس ... روایت کرده ... و او ضعیف است.

المقدسی، مطهر بن طاهر (متوفای 507 هـ)، ذخیره الحفاظ، ج 2، ص 1172، تحقیق: د. عبد الرحمن الفریوئی، ناشر: دار السلف - الرياض، الطبعة: الأولى، 1416 هـ - 1996م.

5. حاکم نیشابوری

وی نیز تصریح می کند که عبد الله بن محمد احادیث جعلی از مالک نقل می کند:

92 عبد الله بن محمد بن ربيعة القدامی روی عن مالک أنس وإبراهیم بن سعد أمادیث موضوعه.

عبد الله بن محمد بن ربيعة قدامی، از مالک بن انس و ابراهیم بن سعید روایات ساختگی را نقل کرده است.

الحاکم النیشابوری، محمد بن عبد الله بن حمدویه أبو عبد الله (متوفای 405 هـ)، المدخل إلى الصحيح، ج 1، ص 152، تحقیق: د. ربیع هادی عمیر المدخلی، دار النشر: مؤسسه الرساله - بیروت، الطبعة: الأولى، 1404

ابو یعلی قزوینی نیز می گوید:

(134) عبد الله بن محمد بن ربيعة القدامی المصیصی روی عن مالک وهو ضعیف یأتی بالمناکیر وما لا یتابع علیه.

عبد الله بن محمد قدامی از مالک روایت کرده، او ضعیف است و روایات منکر و آنچه را قابل پیروی نیست نقل کرده است.

الخلیلی القزوینی، الخلیل بن عبد الله بن أحمد أبو یعلی (متوفای 446 هـ)، الإرشاد فی معرفة علماء الحدیث، ج 1، ص 280، تحقیق: د. محمد سعید عمر إدیس، دار النشر: مكتبة الرشد - الرياض، الطبعة: الأولى 1409

ابن جزری تصریح نموده که وی اخبار را وارونه می کرده است:

عبد الله بن محمد بن ربيعة القدامی المصیصی روی عن مالک وإبراهیم بن سعد ... وكان یقلب الأمبار لا یمتج به.

عبد الله بن محمد قدامی ... روایات را وارونه می کرد و به روایات او احتجاج نمی شود.

الشیبانی الجزری، أبو الحسن علی بن أبی الکریم محمد بن محمد (متوفای 630 هـ)، اللباب فی تهذیب الأنساب، ج 3، ص 19، دار النشر: دار صادر - بیروت - 1400 هـ - 1980م

پاسخ دوم : این روایت مغایر با روایت صحیح است

محب الدین طبری بعد از نقل روایت، در کتاب «الریاض النضره فی مناقب العشرة» ، این گونه پاسخ می‌دهد که این روایت با روایت صحیح دیگری که تصریح می‌کند امیر مؤمنان علیه السلام تا شش ماه با ابو بکر بیعت نکرده بود، منافات دارد؛ زیرا در این صورت امیر مؤمنان علیه السلام چگونه اجازه می‌دهد کسی که غاصب حق اوست، بر پیکر همسرش نماز بخواند:

وهذا مغایر لما جاء فی الصمیح فإنه ورد فی الصمیح أن علیاً لم یبایع أباً بکر متى ماتت فاطمة وطریان هذا مع عدم البیعة یبعد فی الظاهر والغالب وإن جاز أن یكونوا لما سمعوا بموتها مضروها فاتفق ذلك ثم یبایع بعده.

این روایت با آنچه در صحیح بخاری آمده مغایر است، زیرا در روایت صحیح آمده است که (حضرت) علی (علیه السلام) تا زمانی که (حضرت) فاطمه (سلام الله علیها) از دنیا نرفت، با ابو بکر بیعت نکرد. و طرح کردن این مطلب با این که علی (علیه السلام) بیعت نکرده بود، در ظاهر و غالباً بعید به نظر می‌رسد؛ هر چند جایز است که بگوییم هنگامی که ابو بکر و عمر خبر وفات (حضرت) فاطمه را شنیدند، حاضر شدند و پس از آن، (حضرت) علی (علیه السلام) با وی بیعت کرد.

الطبری، ابوجعفر محب الدین أحمد بن عبد الله بن محمد (متوفای 694هـ)، الریاض النضره فی مناقب العشرة، ج 2، ص 96، تحقیق: عیسی عبد الله محمد مانع الحمیری، ناشر: دار الغرب الإسلامی - بیروت، الطبعة: الأولى، 1996م.

منظور طبری از روایت صحیح این روایت بخاری و مسلم است که امیر مؤمنان تا بعد از شهادت حضرت زهرا (سلام الله علیها) با ابو بکر بیعت نکرده بود :

مدننا یمیی بن بکیر مدننا اللیث عن عقیل عن بن شهاب عن عروه عن عائشه أن فاطمة علیها السلام بنت النبی صلی الله علیه وسلم أرسلت إلى أبی بکر تسألُهُ مِرَاتَهَا. ...

فَوَجَدَتْ فَاطِمَةَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ فَهَجَرَتْهُ فَلَمْ تُكَلِّمَهُ مَتَى تُوَفِّيَتْ وَعَاشَتْ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ فَلَمَّا تُوَفِّيَتْ دَفَنَهَا عَلَى لَيْلٍ وَلَمْ يُؤْذِنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا وَكَانَ لِعَلِيِّ مِنَ النَّاسِ وَبِهِ مَيَاةٌ فَاطِمَةَ فَلَمَّا تُوَفِّيَتْ اسْتَنْكَرَ عَلِيُّ وَبُوهَ النَّاسَ فَاتَّمَسَ مُمَاكَمَةً أَبِي بَكْرٍ وَمُبَايَعَتَهُ وَلَمْ يَكُنْ يَبَايِعُ بِنْتُكَ الْأَشْهُرَ.

حضرت فاطمه [سلام الله علیها] بر ابوبکر غضب نمود و با وی قهر کرد و تا پایان عمر با او سخنی نگفت. و بعد از پیامبر صلی الله علیه وآله شش ماه بیشتر زندگی نکرد. وقتی حضرت فاطمه [سلام الله علیها] از دنیا رفت، شوهرش شبانه او را دفن کرد و ابوبکر را خبر نساخت و خود بر او نماز خواند. تا حضرت فاطمه [سلام الله علیها] زنده بود، علی [علیه السلام] در میان مردم احترام داشت؛ اما وقتی حضرت فاطمه [سلام الله علیها] از دنیا رفت، مردم از او روی گرداندند و این جا بود که خواستند حضرت علی [علیه السلام] با ابوبکر مصالحه و بیعت کند. علی [علیه السلام] در این شش ماه که حضرت فاطمه [سلام الله علیها] زنده بود، با ابوبکر بیعت نکرد.

البخاری الجعفی، ابوعبدالله محمد بن إسماعیل (متوفای 256هـ)، صحیح البخاری، ج 4، ص 1549، ح 3998، تحقیق: د. مصطفی دیب البغا، ناشر: دار ابن کثیر، الیمامة - بیروت، الطبعة: الثالثة، 1407 - 1987.

این روایت در صحیح مسلم ج 3، ص 1380، ح 1759 نیز آمده است.

ابن حجر عسقلانی در شرح این روایت می‌نویسد امیرالمؤمنین علیه السلام بیش از شش ماه بیعت نکردند :

فلما ماتت واستمر علی عدم المصور عند أبی بکر.

فتح الباری ج 7، ص 494، أحمد بن علی بن حجر أبو الفضل العسقلانی الشافعی الوفاة: 852، دار النشر: دار المعرفه - بیروت، تحقیق: محب الدین الخطیب هنگامی که حضرت زهرا [سلام الله علیها] از دنیا رفتند، امیرمؤمنان علیه السلام برای بیعت نزد ابو بکر نرفت.

لازم به ذکر است که غضب حضرت فقط به خاطر غضب فدک نبوده بلکه به خاطر غضب خلافت و غضب فدک و غضب خمس خیبر و غضب وجوهات مدینه بوده است.

روایت دوم : شعبی :

ابن سعد در کتاب «الطبقات الکبری» ، دو روایت دیگر را در این موضوع نقل کرده و روایت نخست که از شعبی نقل شده، این است :

أَفْبَرْنَا مَمْدُ بْنُ عَمْرٍو مَدْتْنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ عَنِ مَجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ صَلَّى عَلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

شعبي می گوید: بر [فاطمه زهرا سلام الله علیها] ابو بکر نماز برگزار کرد.

البصری الزهری، محمد بن سعد بن منیع أبو عبدالله (متوفای 230 هـ)، الطبقات الكبرى، ج 8، ص 29، دار النشر: دار صادر - بیروت، طبق برنامه الجامع الكبير

پاسخ : سند این روایت ضعیف است

ابن حجر در کتاب «الاصابه» بعد از نقل روایت، این طریق را ضعیف می داند و تصریح می کند که شعبي ضعیف است و علاوه بر آن، سند روایت نیز منقطع می باشد :

وروی الواقدي عن طريق الشعبي قال صلى أبو بكر على فاطمة وهذا فيه ضعف وانقطاع.

واقدی از طریق شعبي روایت کرده که ابو بکر بر فاطمه نماز خواند. در این روایت ضعف وجود دارد و سندش نیز منقطع است. العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852 هـ)، الإصابة فی تمييز الصحابة، ج 8، ص 58، تحقیق: علی محمد البجاوی، ناشر: دار الجیل - بیروت، الطبعة: الأولى، 1412 هـ - 1992 م.

بیهقی روایت دیگری را از شعبي نقل کرده که امیرمؤمنان علیه السلام از بازوان ابو بکر گرفت و او را برای نماز خواندن جلو انداخت. اما خود بیهقی در پایان این روایت را رد کرده و می گوید: صحیح این است که به نقل عایشه در قضیه میراث هنگامی که فاطمه وفات یافت، علی بن ابی طالب علیه السلام ابو بکر را با خبر نساخت و خود بر بدن او نماز خواند.

متن هر دو روایت این است :

6687 فَأَفْبَرْنَا فَأَفْبَرْنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْكَافِظُ ، ثنا أَبُو بَكْرٍ أَهْمَدُ بْنُ كَامِلٍ بْنِ فَلْفٍ بْنِ شَمْرَةَ الْقَاضِي ، ثنا مُمَمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ ، ثنا عَوْثُ بْنُ سَلَامٍ ، ثنا سَوَّارُ بْنُ مُصْعَبٍ ، عَنْ مَجَالِدٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، أَنَّ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، لَمَّا مَاتَتْ دَفَنَهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي اللَّهِ عَنْهُ لَيْلًا ، وَأَفَذَ بَضْبَعَى أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَدَّمَهُ يُعْنَى فِي الْمَثَلَةِ عَلَيْهَا ، كَذَا رَوَى بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَالصَّمِيعُ .

6688 عن ابن شهاب الزهري عن عروة عن عائشة رضي الله عنها في قصة الميراث أن فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم عاشت بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم ستة أشهر فلما توفيت دفنها علي بن أبي طالب رضي الله عنهما ليلا ولم يؤذن بها أبابكر رضي الله عنه وصلى عليها علي رضي الله عنه .

شعبي میگوید: هنگامی فاطمه [سلام الله علیها] از دنیا رفت، علی [علیه السلام] او را شبانه دفن کرد و از بازوان ابو بکر گرفت و او را برای نماز خواندن بر بدن آن حضرت جلو انداخت. همچنین با این سند نقل شده است، روایت صحیح از ابن شهاب از عروه از عایشه در قضیه طلب میراث نقل شده است که فاطمه دختر رسول خدا بعد از آن حضرت ششماه زندگی کرد و هنگامی که وفات یافت علی بن ابی طالب [علیه السلام] او را شبانه دفن کرد و ابو بکر را با خبر نساخت و علی [علیه السلام] بر او نماز خواند.

البیهقی أحمد بن الحسين بن علی بن موسی أبو بکر (متوفای 458 هـ)، سنن البیهقی الكبرى ج 4، ص 29، تحقیق: محمد عبد القادر عطا، دار النشر: مکتبه دار الباز - مکه المكرمة - 1414 - 1994، طبق برنامه الجامع الكبير

در برخی از چاپهای این کتاب کلمه «والصحيح» با عبارت روایت بعدی متصل است .

... كذا روى بهذا الاسناد والصميع عن ابن شهاب الزهري عن عروة عن عائشة رضي الله عنها في قصة الميراث. ...

السنن الكبرى للبيهقي - (ج 4 / ص 29)، ناشر: دار الفكر، طبق مکتبه اهل البيت.

این مطلب نشان می دهد که بیهقی روایت شعبي را قبول ندارد لذا به نظر او قول صحیح این است که ابوبکر نماز نخوانده است :

روایت سوم : حماد عن ابراهيم

ابن سعد روایت دیگری را از طریق «ابراهيم بن محمد بن حاطب» نقل کرده است :

أَفْبَرْنَا شَبَابَةَ بْنَ سَوَّارٍ، مَدْتْنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ أَبِي الْمُسَاوِرِ، عَنْ مَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: صَلَّى أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا.

ابراهيم می گوید : ابوبکر صدیق بر فاطمه دختر رسول خدا صلى الله عليه وآله نماز خواند و بر ایشان چهار تکبیر گفت.

البصری الزهری، محمد بن سعد بن منیع أبو عبدالله (متوفای 230 هـ)، الطبقات الكبرى، ج 8، ص 29، دار النشر: دار صادر - بیروت، طبق برنامه الجامع

پاسخ : سند روایت ضعیف است

در سند این روایت « عبد الاعلی ابن ابی المساور » وجود دارد که علمای رجال اهل سنت وی را به شدت تضعیف کرده اند و در نتیجه به روایت او نمی شود استدلال کرد . مزی از علمای رجال در شرح حال او چنین می نویسد :

عبدالاعلی بن ابی المساور الزُهْرِيُّ ، مولا هم ، أبو مسعود الجرار - بلراء المهمله المكررة - الكوفي ، نزيل المدائن .

رَوَى عَنْ : إبراهيم بن محمد بن مطب ، وثابت بن أبي صفية الثمالي ، ومماد بن أبي سليمان ، ... قال المافظ أبو بكر الفطيب : وقد روى غير واحد ، عن يميى ابن مَعِين الطعن عليه ، وسوء القول فيه .

وَقَالَ عَبَّاسُ الدُّورِيِّ ، وإبراهيم بن عبد الله بن الجنيد ، عن يميى بن مَعِين : ليس بشيء . زاد إبراهيم : كذاب .

وَقَالَ المفضل بن غسان الغلابي ، عن يميى بن مَعِين : ليس بثقة . وَقَالَ محمد بن عثمان بن أبي شيبة ، عن علي بن المديني :

ضعيف ، ليس بشيء . وَقَالَ محمد بن عبد الله بن عمار الموصلي : ضعيف ، ليس بمجه . وَقَالَ أبو زرعة : ضعيف جدا . وَقَالَ أبو

حاتم : ضعيف الحديث ، شبه المتروك . قَالَ البُفَارِيُّ : منكر الحديث . وَقَالَ أبو داود : ليس بشيء . وَقَالَ النَّسَائِيُّ : متروك

الحديث .

خطیب بغدادی گفته: بسیاری از ابن معین نقل کرده که وی بر او طعن وارد کرده و در باره اش بد گفته است. عباس دوری، ابراهیم بن عبد الله از یحیی بن معین نقل کرده که روایت او چیزی نیست، ابراهیم اضافه کرده که او دروغگو است. مفضل بن غسان از یحیی بن معین نقل کرده که وی موثق نیست. به نقل محمد بن عثمان علی بن مدینی او را ضعیف دانسته و روایتش را بی ارزش می داند. محمد بن عبد الله موصلی گفته: وی ضعیف است روایتش حجت نیست. ابو زرعه گفته: او جدا ضعیف است. ابو حاتم نیز وی را ضعیف الحدیث و شبیه متروک الحدیث می داند. بخاری گفته: او منکر الحدیث است. نسائی وی را متروک الحدیث می داند.

المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبدالرحمن (متوفای 742هـ)، تهذیب الکمال، ج 16، صص 366 - 368، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسه الرسالة - بیروت، الطبعة: الأولى، 1400هـ - 1980م.

ابن جوزی تضعیفات برخی دیگر را نیز درباره وی آورده است :

1809 عبد الأعلى بن أبي المساور أبو مسعود الجرار الكوفي ... وقال ابن نمير والنسائي وعلي بن الجنيد متروك الحديث وقال

البفاري منكر الحديث وقال أبو زرعة ضعيف جدا وقال الدارقطني ضعيف وقال ابن عدی مدینه لا يتابعه عليه الثقات .

ابن نمیر، نسائی و علی بن جنید گفته اند: وی متروک الحدیث است. بخاری گفته: او منکر الحدیث است. ... دارقطنی گفته: ضعیف است. ابن عدی گفته: افرادثقه از روایتش پیروی نمی کردند.

ابن الجوزی، عبد الرحمن بن علی بن محمد، أبو الفرج (متوفای 579هـ)، الضعفاء والمتروكين، ج 2، ص 81، تحقیق: عبد الله القاضي، دار النشر: دار الكتب العلمیة - بیروت، الطبعة: الأولى، 1406

روایت چهارم : از ابن عباس

ابو نعیم اصفهانی در کتاب « حلیة الأولیاء و طبقات الأصفیاء »، روایت دیگری از ابن عباس نقل کرده که وی می گوید: ابو بکر در نماز بر حضرت زهرا (سلام الله علیها) چهار تکبیر گفته است؛ پس این روایت نشان می دهد که ابو بکر بر بدن آن حضرت نماز گزارده است. متن روایت با این سند نقل شده است :

مدتًا عبدالله بن محمد بن جعفر ثنا محمد بن عبدالله رثته ثنا شيبان ابن فروخ ثنا محمد بن زیاد عن ميمون بن مهران عن ابن عباس ... كبر أبو بكر على فاطمة أربعاً وكبر عمر على أبي بكر أربعاً وكبر صهيب على عمر أربعاً .

ابن عباس می گوید: ... ابو بکر بر فاطمه چهار تکبیر گفت. عمر بر ابو بکر و صهیب بر عمر چهار تکبیر گفتند.

الأصبهانی، ابونعیم أحمد بن عبد الله (متوفای 430هـ)، حلیة الأولیاء و طبقات الأصفیاء، ج 4، ص 96، ناشر: دار الكتاب العربی - بیروت، الطبعة: الرابعة، 1405هـ.

پاسخ : سند روایت ضعیف است

در سند این روایت، محمد بن زیاد یشکری است که از سوی علمای رجال اهل سنت تضعیف شده است. ابن ابی حاتم در ابتدا این

شخص را معرفی کرده و تصریح می‌کند که وی روایات را جعل می‌کرده است:

محمد بن زیاد الجزری **الیشکری المنفی** **یروی عن میمون بن مهران** **روی عنه العراقيون** **كان ممن يضع الحديث على الثقات**
ویأتی عن الأثبات بالأشياء المعضلات لا یمل ذكره فی الكتب إلا على جهة القدح ولا الروایة عنه إلا على سبیل الاعتبار عند أهل
الصناعة فصوصاً دون غیرهم و...

محمد بن زیاد جزری یشکری حنفی، از میمون بن مهران روایت می‌کند. و عراقیون از او روایت کرده اند. او از افرادی بود که روایت جعل می‌کرد و به افراد ثقه نسبت می‌داد و از افراد موثق معضلاتی نقل می‌کرد که ذکرش در کتابها جایز نیست، مگر این که برای قدح و ایراد وارد کردن باشد. و روایت از وی جایز نیست مگر برای عبرت گرفتن از آن برای اهل فن نه غیر آنها. و در پایان این روایتش را نیز ذکر کرده است.

التمیمی البستی، الإمام محمد بن حیان بن أحمد بن أبي حاتم (متوفى 354هـ)، المجروحین من المحدثین والضغفاء والمتروکین، ج 2، ص 250، تحقیق: محمود
إبراهیم زاید، دار النشر: دار الوعی - حلب، الطبعة: الأولى 1396هـ

شمس الدین ذهبی نیز تضعیفات علمای رجال اهل سنت را در باره وی ذکر کرده است:

محمد بن زیاد (ت) **الیشکری المیمونی الطمان** **یروی عن میمون بن مهران** **و غیره** **وعنه شیبان بن فروخ** **وعقبه بن مکرم**
و جماعة قال أحمده كذاب أعور يضع الحديث **وروی إبراهيم بن المنید** **و غیره** **عن ابن معین** **كذاب** **وقال ابن المدینی** **رمیت بما**
کتبت عنه **وضغفه جدا** **وقال أبو زرعة** **كان يكذب** **وقال الدارقطنی** **كذاب.**

محمد بن زیاد یشکری ... از میمون بن مهران و غیر او روایت کرده و از او شیبان بن فروخ و عقبه بن مکرم و گروهی روایت کرده اند. احمد حنبل می‌گوید: او فردی بسیار دروغگو یک چشمی بود که روایت جعل می‌کرد. ابراهیم بن جنید و غیر او از ابن معین نقل کرده که گفته: محمد بن زیاد بسیار اهل دروغ بود. ابن مدینی نیز او را به شدت تضعیف می‌کند و می‌گوید هر روایتی که از او نوشته بودم، دور ریختم. ابو زرعه گفت: او همیشه دروغ می‌گفت. دار قطنی نیز گفته است او بسیار دروغگو بود.

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفى 748 هـ)، میزان الاعتدال فی نقد الرجال، ج 6، ص 154، تحقیق: الشیخ علی محمد
معض و الشیخ عادل أحمد عبدالموجود، ناشر: دار الكتب العلمیة - بیروت، الطبعة: الأولى، 1995م.

بنابراین، محمد بن زیاد در این روایت به شدت تضعیف شده و از این جهت روایت از اعتبار ساقط و استدلال به آن صحیح نیست.

روایت پنجم : از عبد الله بن عمر

نور الدین هیشمی در کتاب « بغیة الباحث عن زوائد مسند الحارث »، نظیر این روایت را از عبد الله بن عمر نقل کرده است:

272_ **مَدَنَّا مَفْصُ بْنُ مَمَزَةَ مَدَنَّا فُرَاتُ بْنُ السَّائِبِ مَدَنَّا مِيمُونُ بْنُ مَهْرَانَ مَدَنَّا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ ... كَبَّرَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى**
فَاطِمَةَ أَرْبَعًا ...

عبد الله بن عمر می‌گوید: ... ابو بکر بر (بیکر مطهر حضرت) فاطمه (سلام الله علیها) چهار بار تکبیر گفت ...

الهیشمی، الحارث بن أبی أسامة / الحافظ نور الدین (متوفى 282هـ)، بغیة الباحث عن زوائد مسند الحارث، ج 1، ص 371، تحقیق: د. حسین أحمد صالح
الباکری، دار النشر: مرکز خدمة السنة والسیرة النبویة - المدینة المنورة، الطبعة: الأولى 1413 - 1992

پاسخ : روایت از نظر سند ضعیف است

در سند آن « فرات بن سائب » قرار دارد و او از نظر علمای رجال اهل سنت ضعیف است. ابن حجر عسقلانی بعد از این که فرات بن سائب را شاگرد میمون بن مهران ذکر کرده، اقوال علمای رجال اهل سنت را در باره وی آورده است:

فرات بن السائب أبو سلیمان وقیل أبو المعلى الجزری عن میمون بن مهران ..

قال البفاری منکر الحديث **وقال یمیی بن معین** **لیس بشیء** **وقال الدارقطنی** **و غیره** **متروک** ...

وقال أبو حاتم الرازی **ضعیف الحديث** **منکر الحديث** **وقال الساجی** **ترکوه** **وقال النسائی** **متروک الحديث** **وقال عباس بن یمیی**

بن معین **منکر الحديث** **وقال أبو أحمد الماکم** **ذاهب الحديث** **وقال بن عدی** **له أمادیث غیر محفوظة** **وعن میمون مناکیر.**

فرات بن سائب کنیه اش ابو سلیمان و برخی گفته ابو المعلى جزری است که از میمون بن مهران روایت می‌کند. بخاری گفته: او منکر

الحديث است. يحيى بن معين گفته: او ارزشی ندارد. دارقطنی و غیر او گفته اند که فرات بن سائب متروک الحدیث است. ابو حاتم رازی گفته: وی ضعیف و منکر الحدیث است. ساجی گفته: علما او را ترک کرده اند. نسائی گفته: وی متروک الحدیث است. يحيى بن معين گفته: منکر الحدیث است. حاکم نیشابوری گفته: روایت او از درجه اعتبار ساقط است. ابن عدی گفته: او روایاتی نقل می نماید که ثابت نیست و از میمون روایات منکر نقل می کرد.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852 هـ)، لسان المیزان، ج 4، ص 430، تحقیق: دائرة المعارف النظامية - الهند، ناشر: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات - بیروت، الطبعة: الثالثة، 1406 هـ - 1986 م.

نتیجه :

با بررسی که در اسناد روایات فوق انجام شد، روشن می شود که این روایات ضعیف و از نظر سند مخدوش است.

دسته دوم ؛ نفی نماز ابو بکر بر بدن حضرت زهرا (س) و اثبات دفن مخفیانه (سند صحیح)

دسته ای دیگری از روایات (که روایت صحیح نیز در میان آنها است) بر خلاف دسته اول، تصریح دارند که بنا به وصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها)، امیرمؤمنان (علیه السلام) بدن ایشان را شبانه تجهیز نموده و به خاک سپردند.

روایت اول ؛ از صحیح بخاری و مسلم

بخاری در روایت صحیح آورده است، هنگامی که حضرت زهرا (سلام الله علیها) از دنیا رفتند، امیر مؤمنان (علیه السلام) بدن آن حضرت را شبانه تجهیز کرد و به خاک سپرد و ابو بکر را برای مراسم غسل، نماز، تکفین و تدفین حضرت با خبر ساخت :

3998 حدثنا يمي بن بَكْرِ مَدَنِي اللِّثُّ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ بَن شَهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ بِنْتُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْأَلُهُ مِيرَاتَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ وَفَدَكَ وَمَا بَقِيَ مِنْ فُمْسٍ فَيَبَّرَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةٌ إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْمَالِ وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ مَالِهَا الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهَا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَأَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَابَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَدْفَعَ إِلَى فَاطِمَةَ مِنْهَا شَيْئًا فَوَيْدَتْ فَاطِمَةُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ فَهَجَرَتْهُ فَلَمْ تَكَلِّمْهُ مَتَى تَوَفَّيْتُ وَعَاشَتْ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ فَلَمَّا تَوَفَّيْتُ دَفَنَهَا رَوْحًا عَلَى لَيْلًا وَلَمْ يُؤْذَنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا ...

البخاری الجعفی، ابوعبدالله محمد بن إسماعیل (متوفای 256 هـ)، صحیح البخاری، ج 4، ص 1549، تحقیق: د. مصطفی دیب البغا، ناشر: دار ابن کثیر، الیمامة - بیروت، الطبعة: الثالثة، 1407 - 1987.

بدر الدین عینی در شرح صحیح بخاری جمله « وصلی علیها » را این گونه معنا کرده است :

أى: صلى على، رضى الله تعالى عنه، على فاطمة.

یعنی ، علی رضی الله عنه بر فاطمه نماز خواند .

العینی الغیتابی الحنفی، بدر الدین ابومحمد محمود بن أحمد (متوفای 855 هـ)، عمدة القاری شرح صحیح البخاری، ج 17، ص 259، ناشر: دار إحياء التراث العربی - بیروت.

در صحیح مسلم نیز همین عبارت آمده است :

فلما تَوَفَّيْتُ دَفَنَهَا رَوْحًا عَلَى بَن أَبِي طَالِبٍ لَيْلًا وَلَمْ يُؤْذَنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا عَلَى .

النيسابوري القشيري، ابوالحسين مسلم بن الحجاج (متوفای 261 هـ)، صحیح مسلم، ج 3، ص 1380، تحقیق: محمد فؤاد عبد الباقي، ناشر: دار إحياء التراث العربی - بیروت.

روایت دوم : دفن شبانه به خاطر نماز نخواندن ابوبکر بر بدن حضرت زهرا (س)

عبد الرزاق صاحب کتاب « المصنف » روایت معتبر دیگری را نقل کرده است که امیرمؤمنان علیه السلام حضرت زهرا (سلام الله علیها)

را شبانه دفن کردند ، تا ابوبکر بر آن حضرت نماز نخواند :

6554 عبد الرزاق عن ابن جریج، وعمره بن دینار، أن مسن بن ممد أمبره، أن فاطمة بنت النبي صلى الله عليه وسلم دفنت بالليل، قال: فر بها علي من أبي بكر، أن يصلي عليها، كان بينهما شيء.

حسن بن محمد خبر داده است که فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله شبانه دفن شد، روای می گوید: علی [علیه السلام] این کار را انجام داد تا ابو بکر بر پیکر ایشان نماز نخواند؛ زیرا میان ابو بکر و فاطمه چیزی (ناراحتی) بود.

الصنعاني، أبو بكر عبد الرزاق بن همام (متوفى 211هـ)، المصنف، ج 3، ص 521، تحقيق: حبيب الرحمن الأعظمي، دار النشر: المكتب الإسلامي - بيروت، الطبعة: الثانية 1403

بررسی سند روایت

این روایت از نظر سند معتبر است و روایان آن از سوی علمای رجال اهل سنت توثیق شده اند:

1. عبد الرزاق :

ذهبی وی را ابتدا معرفی کرده و پس از آن سخنان علمای رجال را در باره توثیق او نقل کرده است :

عبد الرزاق بن همام بن نافع المافظ الكبير أبو بكر المميري مولا هم المصنعاني صاحب التصانيف (وی عن عبید الله بن عمر قليلا وعن بن جريج ... قلت وثقه غير واهد ومديته مفرج في الصماخ وله ما ينفرد به ونقموا عليه التشيع وما كان يغلو فيه بل كان يمد عليا رضي الله عنه ويغض من قاتله.

عبد الرزاق بن همام بن نافع، حافظ بزرگ (حافظ به کسی می گویند که صد هزار روایت حفظ باشد) ابو بکر حمیری ... از عبید الله بن عمر (به مقدار کم) و ابن جریج نقل روایت نموده است ... می گویم: بسیاری از علماء وی را توثیق کرده اند و روایات او در کتابهای شش گانه اهل سنت نقل شده است. او بعضا روایاتی دارد که به تنهایی نقل کرده ؛ علما به شیعه بودنش اشکال کرده اند در حالی که او در شیعه بودن غلو نکرده بلکه محبت علی رضی الله عنه را داشته و بغض کسانی داشته که با ایشان جنگ کرده اند .
الذهبي الشافعي، شمس الدين ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفى 748 هـ)، تذكرة الحفاظ، ج 1، ص 364، ناشر: دار الكتب العلمية - بيروت، الطبعة: الأولى.

مزی در کتاب تهذیب الكمال بعد از معرفی وی می نویسد :

وقال أبو زرعة الدمشقي، عن أبي المسن بن سميع، عن أحمد بن صالح الميمري: قلت لأحمد بن منبل: رأيت أمدا أمسن مديناً من عبد الرزاق؟ قال: لا. قال أبو زرعة: عبد الرزاق أمد من ثبت مديته. ...

وقال أبو أحمد بن عدى: ولعبد الرزاق أصناف ومديث كثير، وقد رمل إليه ثقات المسلمين وأئمتهم وكتبوا عنه ولم يروا بمديته بأساً...

ابو زرعه دمشقی به نقل از ابو الحسن بن سمیع به نقل از احمد بن صالح می گوید : به احمد بن حنبل گفتیم : آیا کسی را نیکو تر از جهت روایت از عبد الرزاق دیدی ؟ گفت : نه . ابو زرعه گفته : عبد الرزاق یکی از کسانی است که روایاتش ثابت و صحیح است. ...
ابو احمد بن عدی گفته است : برای عبد الرزاق روایات زیادی است و افراد موثق مسلمانان و پیشوایان آنها به سوی عبد الرزاق رفته و از وی روایت نوشته اند و در روایت نقل کردن از وی اشکالی نداشتند .

المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبدالرحمن (متوفای 742هـ)، تهذیب الكمال، ج 18، ص 56 - 60، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة: الأولى، 1400هـ - 1980م.

ذهبی در کتاب دیگرش وی را یکی از بزرگان معرفی کرده است :

عبد الرزاق بن همام بن نافع المافظ أبو بكر المصنعاني أمد الأعلام ..

عبد الرزاق بن همام بن نافع حافظ بزرگ، ابو بکر صنعانی یکی از بزرگان است. ...

الذهبي الشافعي، شمس الدين ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفى 748 هـ)، الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة، ج 1، ص 651، تحقيق:

محمد عوامه، ناشر: دار القبلة للثقافة الإسلامية، مؤسسة علو - جدة، الطبعة: الأولى، 1413هـ - 1992م.

ابن حجر عسقلانی نیز می‌نویسد :

عبد الرزاق بن همام بن نافع الميمري مولاہم أبو بكر الصنعاني ثقة مافظا مصنف شهير ...

عبد الرزاق بن همام بن نافع حميري ... ثقة و حافظ و مصنف شهير است. ...

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852هـ)، تقریب التهذیب، ج 1، ص 354، تحقیق: محمد عوامه، ناشر: دار الرشید - سوريا، الطبعة: الأولى، 1406 - 1986.

ابن حبان نیز وی را در کتاب «الثقات» آورده و نشانه این است که از نظر وی موثق است :

14146 عبد الرزاق بن همام بن نافع الميمري الصنعاني كنيته أبو ...

التميمي البستي، محمد بن حبان بن أحمد ابوحاتم (متوفای 354 هـ)، الثقات، ج 8، ص 412، تحقیق: السيد شرف الدين أحمد، ناشر: دار الفكر، الطبعة: الأولى، 1395هـ - 1975م.

ابن عساکر دمشقی نیز می‌نویسد :

4039 عبد الرزاق بن همام بن نافع أبو بكر الميمري مولاہم الصنعاني أمد الثقات المشهورين.

عبد الرزاق بن همام بن نافع ابو بكر حميري صنعاني، یکی از موثقان مشهور است .

ابن عساکر الدمشقی الشافعی، أبي القاسم علی بن الحسن ابن هبة الله بن عبد الله، (متوفای 571هـ)، تاریخ مدینة دمشق و ذکر فضلها و تسمیة من حلها من

الأماثل، ج 36، ص 160، تحقیق: محب الدين أبي سعيد عمر بن غرامة العمري، ناشر: دار الفكر - بيروت - 1995

البتة توثیقات در باره وی فراوان است ولی به جهت رعایت اختصار به همین مقدار بسنده نمودیم .

2. ابن جریج :

نام وی، عبد الملك بن عبد العزيز است. وی نیز از نظر علمای رجال اهل سنت توثیق شده است :

ذهبی او را این گونه معرفی کرده است :

ابن جریج ع عبد الملك بن عبد العزيز بن جریج الإمام العلامة المافظا ...

ابن جریج از روایان کتابهای شش گانه اصلی اهل سنت ، عبد الملك بن عبد الملك بن عبد العزيز بن جریج ، پیشوا ، علامه و حافظ

است ...

الذهبی الشافعی، شمس الدين ابو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، سير أعلام النبلاء، ج 6، ص 325، تحقیق: شعيب الأرنؤوط، محمد نعيم

العرقسوسی، ناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة: التاسعة، 1413هـ.

ابن حجر نیز در کتابش توثیقات علمای اهل سنت را درباره وی ذکر کرده است :

الستة عبد الملك بن عبد العزيز بن جریج الأموی ...

وقال بن أبي مريم عن بن معين ثقة في كل ما روى عنه من الكتاب وقال جعفر بن عبد الواهد عن يمي بن سعيد كان بن

جریج صدوقا ... وقال سليمان بن النضر بن مفلد بن يزيد ما رأيت أصدق لهجة من بن جریج ... وذكره بن مبان في الثقات ...

وقال بن فراش كان صدوقا وقال العجلي مكي ثقة..

ابن ابی مريم از ابن معين نقل کرده ابن جریج در نقل هر کتابی مورد وثوق و اطمینان می‌باشد . از یحیی بن سعید نقل شده که ابن

جریج راستگواست . سلیمان بن نصر بن مخلد بن یزید گفته است : راستگو تر از ابن جریج ندیدم . ابن حبان نام وی را در کتاب «

الثقات » خود آورده است. ابن خراش گفته: وی راستگو است. عجلي گفته: وی از اهل مکه و ثقة است.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852هـ)، تهذیب التهذیب، ج 6، ص 357، ناشر: دار الفكر - بيروت، الطبعة: الأولى، 1404 - 1984

م.

3. عمرو بن دينار الجمحي :

ذهبی وی را این گونه معرفی کرده است :

عمرو بن دينار: الإمام الكبير المافظا أبو محمد الجمحي ... أمد الأعلام وشيخ المرم في زمانه.

عمرو بن دینار، پیشوای بزرگ، حافظ ابو محمد جمعی، ... یکی از بزرگان و عالم بزرگ مکه در زمان خودش می باشد .
الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، سیر أعلام النبلاء، ج 5، ص 300، تحقیق: شعيب الأرناؤوط، محمد نعیم العرقسوسی، ناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة: التاسعة، 1413 هـ.

ذهبی در کتاب دیگرش سخنان علمای رجال اهل سنت را در توثیق وی آورده است :

قال شعبه ما رأيت أمدا أثبت في الحديث من عمرو ... وقال بن مهدي قال لي شعبه لم أر مثل عمرو بن دينار ... قال عبد الله بن أبي نعيم ما رأيت أمدا قفا أفقه من عمرو لا عطاء ولا مجاهدا ولا طاوسا وذكره بن عيينة فقال **ثقة ثقة ثقة** ... وروى نعيم بن حماد عن بن عيينة قال ما كان عندنا أمد أفقه ولا أعلم ولا أمفظ من عمرو بن دينار

شعبه گفت : ما در روایت ، ثابت قدم تر از عمر بن دینار ندیدم. .. به نقل ابن مهدی، شعبه گفته : همانند عمرو بن دینار من ندیدم. ... عبد الله بن ابی نجیح گفته : من هرگز کسی را داناتر از عمرو ندیدم (نه عطاء ، نه مجاهد و نه طاوس را) .

ابن عیینه وی را ذکر کرده و پس از آن سه مرتبه گفته : وی ثقة است. به نقل نعیم بن حماد ابن عیینه گفته است : در نزد ما هیچ فردی داناتر و حافظ تر از عمر بن دینار نیست .

الذهبی الشافعی، شمس الدین ابوعبد الله محمد بن أحمد بن عثمان (متوفای 748 هـ)، تذكرة الحفاظ، ج 1، ص 113، ناشر: دار الكتب العلمية - بيروت، الطبعة: الأولى.

در خلاصه تهذیب نیز آمده که مسعر در باره این روایت سه مرتبه کلمه « ثقة » را به کار برده است :

(ع) عمرو بن دينار الجمی مولاهم أبو محمد المکی الأثرم **أمد الأعلام** ... قال مسعر كان **ثقة ثقة ثقة** ..

عمرو بن دینار جمعی ... یکی از بزرگان ... مسعر گفت : وی ثقة است (سه مرتبه) .

الخرزجی الأنصاری الیمنی، الحافظ الفقیه صفی الدین أحمد بن عبد الله (متوفای 329 هـ)، خلاصة تهذيب تهذيب الكمال في أسماء الرجال، ج 1، ص 288، تحقیق: عبد الفتاح أبو غدة دار النشر: مكتب المطبوعات الإسلامية/ دار البشائر - حلب / بيروت، الطبعة: الخامسة 1416 هـ.

4. حسن بن محمد بن علی بن ابی طالب :

این راوی از راویان کتابهای شش گانه اصلی اهل سنت بوده و از نظر علمای رجال اهل سنت توثیق شده است. ابن حجر در ضمن معرفی، توثیقات وی را این گونه نقل می کند :

ع الستة المسن بن محمد بن علی بن ابی طالب الهاشمی أبو محمد المدني وأبوه يعرف بابن المنفيء ... وعنه عمرو بن دينار وعاصم بن عمر بن قتادة ...

وقال بن سعد كان من ظرفاء بني هاشم وأهل الفضل منهم ... وقال الزهري ثنا المسن وعبد الله ابنا محمد وكان المسن ارضاهما في أنفسنا وفي رواية وكان المسن أوثقهما وقال محمد بن إسماعيل الجعفری مدتنا عبد الله بن سلمة بن أسلم عن أبيه عن مسن بن محمد قال وكان من أوثق الناس عند الناس. ...

از راویان صحاح سته، حسن بن محمد بن علی بن ابی طالب هاشمی، کنیه اش ابو محمد مدنی و پدرش معروف به ابن حنفیه است . از وی عمر بن دینار و ... روایت کرده اند .

ابن سعد گفته : او از زیرکان بنی هاشم و صاحب فضل آنها بود. زهری گفته: حسن بن محمد در نزد ما پسندیده ترین فرزندان محمد حنفیه بوده و در نقل دیگری زهری گفته: وی مورد وثوق ترین آنها بوده است. محمد بن اسماعیل جعفری گفته است : وی از موثق ترین مردم در نزد مردم بود .

المسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852 هـ)، تهذيب التهذيب، ج 2، ص 276، ناشر: دار الفكر - بيروت، الطبعة: الأولى، 1404 - 1984 م.

عجلی کوفی نیز وی را از اهل مدینه ، موثق و تابعی می داند :

المسن بن محمد بن علی بن ابی طالب مدنی ثقة تابعی ... وهو بن المنفيء

العجلی، أبی الحسن أحمد بن عبد الله بن صالح (متوفای 261 هـ)، معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم، ج 1، ص 300، تحقیق: عبد العظیم عبد البستوی، ناشر: مكتبة الدار - المدينة المنورة - السعودية، الطبعة: الأولى، 1405 - 1985 م.

نوی نیز تصریح نموده است که همه بر توثیق وی اتفاق نظر دارند :

المسن بن محمد بن المنفیه ... واتفقوا علی توثیقہ.

النوی الشافعی، محیی الدین ابو زکریا یحیی بن شرف بن مر بن جمعه بن حزام (متوفای 676 هـ)، تهذیب الأسماء واللغات، ج 1، ص 164، تحقیق: مکتب البحوث والدراسات، ناشر: دار الفکر - بیروت، الطبعة: الأولى، 1996م.

بنابراین، روایت فوق از نظر سند صحیح است و ثابت می‌کند که ابو بکر بر پیکر مطهر حضرت زهرا سلام الله علیها نماز نخوانده است. عبد الرزاق صنعانی بعد از نقل روایت فوق می‌گوید این روایت با سند (معتبر) دیگری نیز نقل شده است :

6555 عبد الرزاق عن ابن عیینة عن عمرو بن دینار عن مسن بن محمد مثله الا أنه قال اوصته بذلك.

عبد الرزاق از ابن عیینة از عمرو بن دینار از حسن بن محمد همانند این روایت را نقل کرده ولی در این روایت آمده که حضرت زهرا سلام الله علیها به حضرت علی علیه السلام نمود که ایشان را شبانه دفن کند تا ابوبکر بر ایشان نماز نخواند. مصنف عبد الرزاق ج 3، ص 521.

روایت سوم : ابن عباس : امیر المؤمنین علیه السلام بر پیکر حضرت زهرا سلام الله علیها نماز خواند

ابن سعد روایت دیگری را از علی بن الحسین (علیه السلام) نقل کرده است که امیر مؤمنان (علیه السلام) بر پیکر مطهر حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز برگزار کرده اند :

أَفْبَرْنَا مُمَمَّدُ بْنُ عُمَرَ، مَدَّتْنَا عُمَرَ بْنَ مُمَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ مُسَيِّنٍ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مَتَى دَفَنْتُمْ فَاطِمَةَ؟ فَقَالَ: دَفَنَّاها بِلَيْلٍ بَعْدَ هَذَا، قَالَ: قُلْتُ: فَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا؟ قَالَ: عَلِيٌّ.

از علی بن الحسین [علیه السلام] نقل شده که فرمود: از ابن عباس سؤال کردم، چه زمانی فاطمه [سلام الله علیها] را دفن کردید؟ گفت: شبانه دفن کردیم بعد از این که رفت و آمد مردم در کوچه و شهر کم شد. گفتم: چه کسی بر ایشان نماز خواند؟ گفت: علی [علیه السلام] الطبقات الكبرى ج 8، ص 29

روایت چهارم : ابن شهاب زهري : حضرت علی (علیه السلام) بر پیکر مطهر حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خواند

در روایت دیگر به نقل از ابن شهاب، امیر مؤمنان علیه السلام بر بدن آن حضرت نماز خوانده است :

7338 - مدتنا إبراهيم بن عبد الله ثنا [محمد بن إسحاق] [السراج] ثنا قتيبة ثنا الليث بن سعد عن عقيل عن [ابن شهاب

[الزهري] قال : دفنت [فاطمة] بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلا وصلى عليها على رضى الله عنها .

ابن شهاب زهري گفته است: فاطمه دختر رسول خدا صلى الله عليه وآله شبانه دفن شد و علی علیه السلام بر ایشان نماز خواند. الأصبهانی، أبی نعیم (متوفای 430 هـ)، معرفة الصحابة، ج 6، ص 3192، دار النشر: طبق برنامه الجامع الكبير.

ب: سخنان علماء اهل سنت در دفن شبانه حضرت زهرا (سلام الله علیها)

در این قسمت سخنان علمای اهل سنت را به ترتیب وفات شان نقل می‌کنیم که تصریح نموده اند، بر پیکر مطهر صدیقه طاهره (سلام الله علیها) امیرمؤمنان علیه السلام نماز برگزار کرده اند:

1. عجلی کوفی (متوفای 261 هـ)

ایشان در کتاب معرفة الثقات «می‌نویسد:

2348 فاطمة بنت سيدنا محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم ... ودفنها على بن أبي طالب رضى الله عنه ليلا وغسلها وصلى

عليها.

فاطمه دختر سید ما حضرت محمد رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم... علی بن ابی طالب [علیه السلام] ایشان را شبانه دفن کردند و غسل دادند و بر ایشان نماز خواندند.

العجلی، أبی الحسن أحمد بن عبد الله بن صالح (متوفای 261 هـ)، معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم، ج 2، ص

2. سلیمان الجمل (متوفای 318ھ)

وی نیز در کتاب « حاشیۃ الشیخ سلیمان الجمل علی شرح المنہج (لזکریا الأنصاری) » ، می نویسد :
و غسلها علی **و أسماء بنت عمیس** **وصلی علیها** **وقیل عمہ العباس وأوصت أن تدفن لیلاً ففعل بها ذلك.**
فاطمه [سلام الله علیها] را علی [علیه السلام] و اسماء بنت عمیس غسل داد و بر ایشان نماز خواند. و گفته شده که عمویش عباس بر وی نماز خواند. آن حضرت وصیت نمود که شبانه دفن شود و علی [علیه السلام] به وصیت او عمل کرد.
حاشیۃ الجمل علی شرح المنہج، ج 2، ص 197، **أبی بکر محمد بن إبراهیم بن المنذر النیسابوری (متوفای 318هـ)**، دار النشر: دار طیبۃ - الرياض - 1985م ، الطبعة: الأولى، تحقیق: د. أبو حماد صغیر أحمد بن محمد حنیف

3. مسعودی (متوفای 346ھ)

مسعودی می نویسد:

وتولی غسلها أمير المؤمنين علی بن أبی طالب رضی الله عنه ودفنها لیلاً بالبقیع وقیل غیره، ولم یؤذن بها أبو بکر .
غسل دادن حضرت فاطمه [سلام الله علیها] را امیر مؤمنان علی بن ابی طالب [علیه السلام] به عهده گرفت و شبانه در بقیع دفن نمود.
قول ضعیفی گفته در غیر بقیع دفن شده است. اما ابو بکر را با خبر نداشت.
المسعودی، أبو الحسن علی بن الحسین بن علی (متوفای 346هـ)، التنبیه والإشراف، ج 1، ص 106، دار النشر: طبق برنامه الجامع الكبير.

4. ابن حبان (متوفای 354ھ)

ابن حبان می نویسد:

فدفنها علی لیلاً ولم یؤذن به أبو بکر ولا عمر.

علی [علیه السلام] فاطمه [سلام الله علیها] را شبانه به خاک سپرد و عمر و ابو بکر را آگاه نداشت.
التیمی البستی، محمد بن حبان بن أحمد ابوحاتم (متوفای 354 هـ)، الثقات، ج 2، ص 170، تحقیق: السيد شرف الدین أحمد، ناشر: دار الفکر، الطبعة: الأولى، 1395هـ - 1975م.

و در جای دیگر می گوید :

1092 فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ... وصلی علیها علی ولم یؤذن بها أمدا ودفنها لیلاً.

فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم... برایشان علی [علیه السلام] نماز خواند و هیچ فردی را از مراسم تجهیز با خبر نداشت و شبانه او را دفن کردند.
الثقات ج 3، ص 334

5. ابن عبد البر (متوفای 463ھ)

ابن عبد البر می نویسد:

وماتت فاطمة رضی الله عنها بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانت أول أهله لموقا به وصلی علیها علی بن أبی طالب ...

فاطمه [سلام الله علیها] دختر رسول خدا صلی الله علیه وسلم نخستین فردی از میان اهل بیت بود که به آن حضرت ملحق شد و بر پیکر ایشان علی بن ابی طالب [علیه السلام] نماز خواند.

ابن عبد البر النمري القرطبي المالکی، ابو عمر یوسف بن عبد الله بن عبد البر (متوفای 463هـ)، الاستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج 4، ص 1898، تحقیق: علی محمد البجاوی، ناشر: دار الجیل - بیروت، الطبعة: الأولى، 1412هـ.

6. ابن جوزی (متوفای 597ھ)

ابن جوزی می نویسد:

توفیت فاطمة الزهراء علیها السلام بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم بستة أشهر ... و غسلها علی علیها السلام وصلی علیها **وقالت عمره صلی علیها العباس بن عبد المطلب ودفنت لیلاً.**

فاطمه زهرا سلام الله علیها ششماه بعد از رسول خدا صلی الله علیه وآله وفات یافت ... و ایشان را علی [علیه السلام] غسل داد و بر او نماز خواند. عمره گفته است: عباس بن عبد المطلب بر او نماز گزارد و شبانه دفن شد.
ابن الجوزی الحنبلی، جمال الدین ابوالفرج عبد الرحمن بن علی بن محمد (متوفای 597 هـ)، صفة الصفوة، ج 2، ص 14، تحقیق: محمود فاخوری - دمحم رواس قلعه جی، ناشر: دار المعرفة - بیروت، الطبعة: الثانية، 1399هـ - 1979م.
ابن جوزی در کتاب دیگرش به صورت مسلم می گوید: حضرت علی علیه السلام بر ایشان نماز خواند و طبق یک قول ضعیف، عباس و یا ابو بکر نماز خوانده است :

وماتت فاطمة بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم بستة أشهر ... وغسلها على وصلی علیها وقیل صلى علیها أبو بکر

ابن الجوزی الحنبلی، جمال الدین ابوالفرج عبد الرحمن بن علی بن محمد (متوفای 597 هـ)، تلقیح فهوم أهل الأثر فی عیون التاریخ والسیر، ج 1، ص 31، ناشر: شركة دار الأرقم بن أبی الأرقم - بیروت، الطبعة: الأولى 1997م.

7 . ابن اثیر جزری (متوفای 630هـ)

ابن اثیر در کتاب « أسد الغابة فی معرفة الصحابة » ، می نویسد :

وهی أول من عطف نعشها فی الإسلام ، ثم بعده زینب بنت جمش . وصلی علیها علی بن أبی طالب . وقیل : صلى علیها العباس . وأوصت أن تدفن لیلاً ، ففعل ذلك بها .

بدن حضرت زهرا [سلام الله علیها] نخستین نعشی است که در اسلام پوشیده شد [یعنی در میان تابوت گذاشته شد] پس از او زینب دختر جحش است. بر بدن حضرت زهرا علی بن ابی [علیه السلام] نماز خواند. و یک قول ضعیف گفته عباس بر ایشان نماز خوانده است. آن حضرت وصیت نمود تا شبانه دفن شوند و حضرت علی این وصیت را به انجام رسانید.
ابن اثیر الجزری، عز الدین بن الأثیر أبی الحسن علی بن محمد (متوفای 630هـ)، أسد الغابة فی معرفة الصحابة، ج 7، ص 244، تحقیق: عادل أحمد الرفاعی، ناشر: دار إحياء التراث العربی - بیروت / لبنان، الطبعة: الأولى، 1417 هـ - 1996 م.

8 . مزى (متوفای 742هـ)

مزی در کتاب « تهذیب الکمال » می نویسد :

وماتت فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانت أول أهله لموقا به ، وصلی علیها علی بن أبی طالب ...

فاطمه [سلام الله علیها] دختر رسول خدا صلی الله علیه وسلم از دنیا رفت و نخستین فردی از میان اهل بیت بود که به آن حضرت ملحق شد و بر پیکر ایشان علی بن ابی طالب [علیه السلام] نماز خواند.
المزی، ابوالحجاج یوسف بن الزکی عبدالرحمن (متوفای 742هـ)، تهذیب الکمال، ج 35، ص 252، تحقیق: د. بشار عواد معروف، ناشر: مؤسسة الرسالة - بیروت، الطبعة: الأولى، 1400هـ - 1980م.

9 . نووی (متوفای 676هـ)

نووی می نویسد:

فاطمة الزهراء بنت رسول الله وقال الكلبي ... وغسلها على وأسماء بنت عميس وصلی علیها علی وقیل العباس وأوصت أن تدفن لیلاً ففعل ذلك بها

فاطمه زهرا دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله... کلبی گفته: ... علی [علیه السلام] و اسماء دختر عمیس او را غسل داد و علی [علیه السلام] بر او نماز خواند و یک قول ضعیف گفته عباس بر او نماز خواند و وصیت نمود که شبانه دفن شود و علی [علیه السلام] وصیت حضرت را انجام داد.

التووی الشافعی، محیی الدین أبو زکریا یحیی بن شرف بن مر بن جمعة بن حزام (متوفای 676 هـ)، تهذیب الأسماء واللغات، ج 2، ص 617، تحقیق: مکتب البحوث والدراسات، ناشر: دار الفكر - بیروت، الطبعة: الأولى، 1996م.

10 . ابن کثیر (متوفای 774هـ)

ابن کثیر بعد از این که تصریح می کند ، امیر مؤمنان علیه السلام بر حضرت زهرا سلام الله علیها نماز خواند و یک قول هم گفته است که ابو بکر نماز خواند ولی این قول را عجیب و غریب می داند :

وصلی علیها علی وقیل أبو بکر وهو قول غریب .

ابن کثیر دمشقی، ابوالفداء إسماعیل بن عمر القرشی (متوفای 774هـ)، فصول من السیره، ج 1، ص 216، دار النشر: طبق برنامه الجامع الکبیر.

11. ابن حجر عسقلانی (متوفای 852هـ)

وی در رد این مطلب که اسماء بنت عمیس فاطمه را غسل نداده ، تحلیلی دارد که نشان می دهد ابوبکر بر پیکر حضرت زهرا سلام الله علیها نماز نخوانده است :

وقد ثبت أن أبا بكر لم يعلم بوفاه فاطمة لما في الصحيح من حديث عائشة أن علياً دفنها ليلاً ولم يعلم أبا بكر فكيف يمكن أن تغسلها زوجته ولا يعلم هو ويمكن أن يجاب بأنه علم بذلك وظن أن علياً سيدعوه لمضور دفنها وظن علي أنه يضر من غير استدعاء منه فهذا لا بأس به وأجاب في الخلافات بأنه (أنه) يمتل أن أبا بكر علم بذلك وأب أن لا يد غرض علي في كتمانها منه

ثابت است که ابو بکر طبق روایت صحیح که از عایشه نقل شده، وفات فاطمه [سلام الله علیها] را نمی دانست، و آن روایت این است که علی [علیه السلام] فاطمه را شبانه به خاک سپرد و ابوبکر را آگاه نساخت؛ پس چگونه ممکن است که همسر ابو بکر او را غسل داده باشد در حالی که ابو بکر نمی دانست.

ممکن است پاسخ داده شود به این که ابو بکر وفاتش را می دانست ولی گمان داشت که علی او را در مراسم تجهیز دعوت می کند. و از طرف دیگر علی [علیه السلام] گمان داشت که ابو بکر بدون دعوت حاضر می شود. پس در این صورت حضور اسماء اشکالی ندارد. در کتاب «خلافیات» این گونه جواب داده شده که احتمال دارد ابو بکر وفات فاطمه را می دانست اما دوست داشت که هدف علی را در کتمان این امر رد نکند.

العسقلانی الشافعی، أحمد بن علی بن حجر ابوالفضل (متوفای 852هـ)، تلخیص الحبر فی أحادیث الرافعی الکبیر، ج 2، ص 143، تحقیق: السید عبدالله هاشم الیمانی المدنی، ناشر: - المدینة المنورة - 1384هـ - 1964م.

12. بدر الدین عینی (متوفای 855هـ)

عینی در کتاب «عمدة القاری شرح صحیح البخاری»، می نویسد:

وغسلها علی ، رضی الله تعالی عنه ، وصلی علیها ودفنت لیلاً ، وفضائلها لا تمصی ، وكفی لها شرفاً كونها بضعة من رسول الله صلى الله عليه وسلم.

علی [علیه السلام] ایشان را غسل داد و بر او نماز خواند و شبانه دفن شد. فضائل آن حضرت فراوان است و در شرافت ایشان همان بس که او پاره وجود رسول خدا صلی الله علیه وآله بود.

العینی الغیتابی الحنفی، بدر الدین ابومحمد محمود بن أحمد (متوفای 855هـ)، عمدة القاری شرح صحیح البخاری، ج 3، ص 174، ناشر: دار إحياء التراث العربی - بیروت.

13. ملا علی قاری (متوفای 1014هـ)

ملا علی هروی می نویسد:

تزویجها علی بن ابی طالب فی السنة الثانية من الهجرة فی شهر رمضان ... وغسلها علی وصلی علیها ودفنت لیلاً .

در سال دوم هجری فاطمه [سلام الله علیها] با علی بن ابی طالب [علیه السلام] ازدواج نمود و علی [علیه السلام] بر او نماز خواند و شبانه به خاک سپرد.

ملا علی القاری، نور الدین أبو الحسن علی بن سلطان محمد الهروی (متوفای 1014هـ)، مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح، ج 1، ص 174، تحقیق: جمال عیتانی، ناشر: دار الکتب العلمیة - لبنان/ بیروت، الطبعة: الأولى، 1422هـ - 2001م .

14. حلبی (متوفای 1044هـ)

ایشان می نویسد:

وقال الواقدي وثبت عندنا أن علياً كرم الله وجهه دفنها رضي الله تعالى عنها ليلاً وصلّى عليها ومعه العباس والفضل رضي الله تعالى عنهم ولم يعلموا بها أمداً.

واقدي گفته است. در نزد ما ثابت است که علی [علیه السلام] ایشان را شبانه دفن کردند و بر ایشان نماز خواند، عباس و فضل همراه آن حضرت بود و آنها هیچ فردی را با خبر نساختند.

الحلبی، علی بن برهان الدین (متوفای 1044هـ)، السیرة الحلبیة فی سیرة الأئمة المأمون، ج 3، ص 487، ناشر: دار المعرفة - بیروت - 1400.

نکته پایانی: عباس عموی حضرت نماز خوانده است

در برخی از گزارشات نقل شده است که عباس عموی رسول خدا (صلی الله علیه وآله) بر بدن حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خوانده است. و این قول از افرادی همانند: مدائنی، واقدی، ضحاک، بلاذری، ابو نعیم و ابن جوزی نقل شده است: ذهبی از قول واقدی می نویسد:

وقال الواقدي: هذا أثبت الأقبول عندنا. وقال: وصلّى عليها العباس، ...

واقدی گفته است: صحیح ترین اقوال در نزد ما این است و گفت: بر حضرت زهرا سلام الله علیها عباس نماز خواند.

تاریخ الإسلام، ج 3، ص 47

بلاذری می نویسد:

وتوفيت فاطمة رضي الله تعالى عنها بعد النبي صلى الله عليه وسلم ... وصلّى عليها العباس بن عبد المطلب.

فاطمه [سلام الله علیها] بعد از رسول خدا صلی الله علیه وسلم وفات یافت... و عباس بن عبد المطلب بر ایشان نماز خواند.

البلاذری، أحمد بن يحيى بن جابر (متوفای 279هـ)، أنساب الأشراف، ج 1، ص 178، طبق برنامه الجامع الكبير.

ضحاک نیز می نویسد:

فاطمة ابنة رسول الله صلى الله عليه وسلم ... وغسلها على رضي الله عنه ودفنها ليلاً وصلّى عليها العباس بن عبد المطلب ...

فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله ... علی علیه السلام ایشان را غسل داد و شبانه دفن کرد و عباس بن عبد المطلب بر او نماز خواند.

الشیبانی، أحمد بن عمرو بن الضحاک ابوبکر (متوفای 287هـ)، الأحاد والمثاني، ج 5، ص 354، تحقیق: د. باسم فيصل أحمد الجوابرة، ناشر: دار الراية - الرياض، الطبعة: الأولى، 1411 - 1991م.

ابن جوزی در کتاب دیگرش می نویسد:

فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم .. وصلّى عليها العباس ...

ابن الجوزی الحنبلی، جمال الدین ابوالفرج عبد الرحمن بن علی بن محمد (متوفای 597هـ)، المنتظم فی تاریخ الملوك والأئمة، ج 4، ص 95، ناشر: دار صادر - بیروت، الطبعة: الأولى، 1358.

شیبانی در کتاب الكامل فی التاریخ می نویسد:

وفي هذه السنة ماتت فاطمة بنت النبي ... وصلّى عليها العباس بن عبد المطلب ...

ابن أثير الجزري، عز الدين بن الأثير أبي الحسن علي بن محمد (متوفای 630هـ) الكامل فی التاریخ، ج 2، ص 204، تحقیق: عبد الله القاضي، ناشر: دار الكتب العلمية - بیروت، الطبعة الثانية، 1415هـ.

پاسخ:

اولاً: این قول صرفاً نظر برخی از علمای اهل سنت است، و توان مقابله با روایات صحیح ندارد همان روایاتی که ثابت می کند امیر

مؤمنان (علیه السلام) بر بدن حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خوانده است. بنابراین، روایات مقدم بر این قول است.

ثانیاً: در مقابل این قول، تعداد زیادی از علمای اهل سنت قرار دارند که تصریح می کنند، امیرمؤمنان علیه السلام بر بدن آن حضرت نماز خوانده است؛ پس این قول از آنجایی که با روایات و نظرات دیگر علمای اهل سنت مخالف است، قولی شاذ است و اعتباری ندارد.

ثالثاً: نماز خواندن عباس بر پیکر مطهر ایشان، با نماز امیر مؤمنان علیه السلام منافات ندارد؛ زیرا معمولاً کسانی که در دفن جنازه ای

شرکت می کنند، نماز میت می خوانند. ممکن است جناب عباس به همراه چند تن دیگر جدا گانه و یا تک تک آنها بر پیکر حضرت نماز

خوانده باشند.

اما نکته مهم این است که ابو بکر در مراسم اصلا حضور نداشته است تا نماز بخواند؛ پس چگونه می‌توان گفت که او بر پیکر حضرت نماز خوانده است.

نتیجه:

از روایات صحیح و اقوال علمای اهل سنت که نقل شد، به دست می‌آید که امیرمؤمنان (علیه السلام) بر پیکر مطهر حضرت زهرا (سلام الله علیها) نماز خواندند و نهایتاً گروهی که در دفن آن حضرت شرکت داشتند نیز نماز برگزار کرده اند.

موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)